

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА»**

Виконала: здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти
заочної форми здобуття освіти
DO1-M22z групи
спеціальності 012 Дошкільна освіта
КРУШЕНІВСЬКА Ірина Валентинівна

Керівник: **Гордійчук М. С.**,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методик дошкільної освіти

Рецензент: **Мартіна О. В.**,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри теорії та методик початкової освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1. Проблема естетичного виховання: сутність та основні напрями її наукового аналізу	6
1.2. Особливості художньо-естетичного виховання дітей 5-6 років та їх сенситивність до формування мистецько-творчої компетенції	13
1.3. Образотворча діяльність як чинник розвитку художньо-творчої компетенції дітей 5-6 років	20
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ХУДОЖНЬОЕСТЕТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	29
2.1. Аналіз результатів констатувального експерименту	31
2.2. Система роботи з оптимізації процесу формування у п'яти-шестирічних дітей мистецько-творчої компетентності	49
Висновки до розділу 2	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні у суспільстві існує запит на особистість здатну до творчості, до неординарних і своєрідних дій. Крім того цінуються люди, які добре розуміються на мистецтві, розуміють його, здатні надавати естетичні оцінки навколишній дійсності, характеризуються сформованими естетичними почуттями та використовують у своїй життєдіяльності категорії краси, гармонії, довершеності. З'ясовано, що такі люди не просто легко адаптуються до умов суспільства, але й вносять у життя творчі елементи, розвивають мистецьку галузь. Саме тому задля забезпечення ефективного естетичного розвитку дитини дошкільного віку здійснюється естетичне виховання, яке особливо важливим стає у віці 5-6 років, оскільки тут формується фундамент естетичних почуттів й активно формується не лише теоретичний, але й практичний мистецький досвід старших дошкільників. Естетичне виховання є важливим компонентом дошкільної галузі, який вимагає прискіпливої уваги зі сторони вихователів ЗДО та батьків вихованців.

Для важливості реалізації завдань естетичного виховання щодо дітей дошкільного віку відображено у Законі «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти України. Зокрема у нормативно-правових документах наголошено на важливості та необхідності забезпечення художньоестетичного розвитку дошкільників п'яти-шести років й опанування ними вміннями використовувати різні засоби та види образотворчої діяльності, що в цілому сприятиме набуттю мистецько-творчої компетентності. Проблему естетичного виховання дітей в історичному контексті вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, зокрема Н. Джола, Н. Ветлугіна, Т. Казакова, Т. Халезова, В. Котляр, І. Ликова, Л. Шульга, Т. Поніманська, Г. Сухорукова та ін. Зокрема під естетичним вихованням сьогодні розуміють формування у зростаючої особистості здатності цілеспрямовано сприймати, 5 правильно розуміти й оцінювати красу в навколишній дійсності, у природі, праці, явищах мистецтва. Особливої уваги у наукових дослідженнях приділено проблемі формування у дітей досвідченості у різних видах образотворчої діяльності. У

цьому контексті проблему формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років досліджували Л. Виготський, В. Котляр, І. Ликова, О. Дронова, Л. Янцур, О. Половіна, А. Шевчук, О. Терещенко, Л. Шелестова, Н. Гавриш та ін. Проте питання формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років, зокрема виділення педагогічних умов організації образотворчої діяльності у сучасних умовах є нагальною потребою, що і зумовило обрання нами теми магістерської роботи: «Педагогічні умови формування мистецькотворчої компетентності дітей дошкільного віку».

Мета дослідження: дослідити розвиненість у дітей 5-6 років мистецькотворчої компетентності, обґрунтувати педагогічні умови та розробити програму її оптимізації засобами образотворчої діяльності в умовах ЗДО. Завдання дослідження:

1. З'ясувати спрямованість естетичного виховання щодо дітей старшого дошкільного віку.
2. Проаналізувати педагогічний потенціал образотворчої діяльності як чинника формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років.
3. Експериментально визначити рівні та схарактеризувати розвиненість мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років і з'ясувати особливості впливу на неї у сім'ях вихованців та ЗДО.
4. Виділити й обґрунтувати педагогічні умови формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності та розробити програму її оптимізації засобами образотворчої діяльності в умовах ЗДО.

Об'єкт дослідження: естетичне виховання дітей п'яти-шести років в ЗДО. **Предмет дослідження:** педагогічні умови та методи формування у дітей п'яти-шести років мистецько-творчої компетентності засобами образотворчої діяльності в умовах ЗДО. У ході проведення дослідження було використано комплекс методів: теоретичні (аналіз, синтез, класифікація, систематизація, конкретизація); емпіричні (Бесіди Про мистецтво, Що зображено на картині (розглядання картини), Ставлення до твору мистецтва (картини, малюнку), Намалюй будь-що, складання пазлів, спостереження за дітьми, бесіда з дорослими, обстеження куточку образотворчості у старшій групі ЗДО); методи

кількісної та якісної обробки даних. Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає у тому, що уточнено зміст поняття «естетичне виховання»; розширено та доповнено зміст понять «особливості естетичного виховання дітей 5-6 років»; «мистецько-творча компетентність дітей 5-6 років», «педагогічний потенціал образотворчої діяльності»; уточнено критерії, показники та рівні розвиненості у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності, створено й апробовано методику її дослідження; розроблено систему роботи з оптимізації процесу формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності засобами образотворчої діяльності в умовах ЗДО, удосконалено педагогічні форми та методи впливу на старших дошкільників в означеному напрямку.

Апробація результатів дослідження: взято участь у конференціях: Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку II Звітна вузівська науково-практична конференція «Сучасна дошкільна освіта у наукових пошуках студентської молоді» (27 травня 2022 р., м. Кам'янець-Подільський, КПНУ імені Івана Огієнка); IX Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку».

Наукові статті: Педагогічні умови формування образної виразності в малюнках дітей дошкільного віку. Образотворча діяльність як чинник розвитку особистісних властивостей дошкільника.

Структура роботи: кваліфікаційна робота магістра складається зі змісту, вступу, двох розділів із підпунктами, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 79 сторінок, основного тексту –70 сторінок, список використаних джерел вміщує 84 найменувань.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на проведені дослідження проблеми формування у дітей 5-6 років мистецько-творчої компетентності як на теоретичному, так і практичному рівнях ми дійшли наступних висновків: За першим завданням, з'ясовано, що естетичне виховання розуміють як важливу складову процесу розвитку особистості, спрямованого на формування естетичних почуттів, потреб, смаків особистості за умов її активної діяльності у всіх сферах життя, насамперед у мистецькій. Мета естетичного виховання полягає у формуванні вищих почуттів, які відображають позитивне ставлення особистості до краси та довершеності у світі, як найбільш дієвих цінностей людського буття.

Так, Г. Костюк, М. Ярмаченко, О. Бондарчук, Л. Бондарчук підкреслюють динамічність і цілеспрямованість, планомірність і суб'єктність процесу, що виявляється у художній освіченості людини та її естетичній розвиненості. Основна спрямованість естетичного виховання дітей 5-6 років полягає у формуванні мистецько-творчої компетенції – освіченості старших дошкільників у різних видах мистецтва, позитивному ставленні до художньої діяльності, прагненні долучитися до образотворчості, отримувати від споглядання мистецьких творів задоволення. Виявлено, що у віці п'яти-шести років спостерігається певна сенситивність до формування цієї компетентності, що підкреслюється ознаками художньо-естетичного виховання, яке: а) ґрунтується на стрімкому сенсорному розвитку малят; б) зорієнтоване на готовність дітей 5-6 років до засвоєння художньо-естетичних переживань; в) органічно поєднано з іншими виховними напрямками, зокрема моральним, розумовим, трудовим і виконує інтегративну функцію; г) характеризується активністю у збагаченні художньо-естетичного досвіду малят, поповненні його знаннями та уявленнями; проявляється у продуктивній спрямованості художньо-творчої діяльності; д) передбачає активне використання засобів образотворчості. За другим завданням, було відмічено, що Н. Ветлугіна, Т. Поніманська, І. Дичківська, І. Біла довели, що найбільш дієвим засобом художньої культури дітей 5-6 років є мистецтво та дитяча мистецька (образотворча) діяльність, які стимулюють художньо-естетичний розвиток дошкільнят та формують у них

особистісну готовність до пізнання та перетворення світу на основі притаманних йому цінностей краси та гармонії. Образотворча діяльність – це художня активність дітей, яка різниться за мистецькими діями та змістом і є спрямованою на досягнення творчого результату, що підкреслює її продуктивний характер. Так, педагогічний потенціал дитячої образотворчої діяльності забезпечується використанням педагогів цілого спектру продуктивних видів діяльності, а за вмілого використання методики, дозволяє враховувати суто індивідуальні уподобання, естетичні смаки дитини, її схильності до певного виду образотворчості, збагачувати її мистецький досвід, поєднувати різні методи та прийоми навчання, використовуючи різні освітні технології.

Вміле оперування дітьми різними зображальними засобами сприятиме оволодінню ними різними художніми вміннями, розвиватиме їх мистецький потенціал у художній діяльності. Тому образотворча діяльність розглядається науковцями як найбільш дієвий художній засіб формування мистецько-творчої компетенції дітей 5-6 років. За третім завданням, розроблено методику емпіричного дослідження, виявлено та схарактеризовано рівні розвиненості у дітей п'яти-шести років мистецько-творчої компетентності. Зафіксовано, що 20% дітей мають високі показники, 30% послуговуються середнім рівнем, натомість 50% властиві низькі показники мистецько-творчої компетентності. Загалом 80% досліджуваних мають ускладнення у становленні означеної здатності.

Так, високий рівень мистецько-творчої компетентності характеризуються тим, що діти розрізняють види мистецтва, на художніх матеріалах і засобах, знають варіанти їх заміни; здатні до аналізу художніх образів у живописних творах, розрізняють відтінки кольорів; мають можливості визначити місце, час зображеної події, зрозуміти суть зображення; усвідомлюють, що твір живопису зумовлює виникнення різних емоцій; здатні оцінити мистецький твір і власний продукт діяльності; можуть самостійно втілити художній образ на малюнку; вдало дібрати кольорову гаму, передати настрій; художні образи обирають самостійно; завжди досягають бажаного результату, який має творчі ознаки.

Середній рівень мистецько-творчої компетентності характеризуються тим, що діти розрізняють види мистецтва, знають художні матеріали та можуть варіювати зображальними засобами; здатні до аналізу художніх образів у творах живопису за невеликої допомоги дорослих; розрізняють відтінки кольорів; вміють з невеликою допомогою визначити місце та час зображеної події, розуміють його суть; цікавляться та захоплюються творами мистецтва, для більш диференційованої оцінки потребують допомоги; здатні оцінити мистецький твір і власні мистецькі продукти на основі поставленого їм запитання; можуть самостійно втілити художній образ, вдало дібрати кольорову гаму; художні образи обирають самостійно; досягають результату ознаками творчості. Низький рівень мистецько-творчої компетентності передбачає, що діти розрізняють види мистецтва та художні матеріали; за невеликої допомоги можуть замінити зображальні засоби; здатні порівнювати між собою художні образи у живописних творах спільно з дорослим та визначити час і місце зображеної події, її суть; зрідка захоплюються мистецькими творами та художніми матеріалами, диференційовану оцінку творам надають лише разом з дорослим; оцінити мистецький твір і власний продукт художньої діяльності здатні лише на основі запитань дорослого; потребують допомоги у втіленні художнього образу на малюнку, проте можуть самостійно дібрати кольорову гаму; спільно з дорослим досягають бажаного результату.

Під час вивчення особливостей формування у дітей 5-6 років мистецькотворчої компетентності у сім'ях вихованців і в ЗДО виявили, що дорослі в цілому недостатньо приділяють уваги в означеному напрямі, оскільки у них бракує системності у знаннях щодо оптимального використання малювання, 71 ліплення, аплікації, художнього конструювання як складників художньоестетичної діяльності та образотворчого мистецтва у освітньому процесі. За четвертим завданням, було розроблено систему роботи з метою оптимізації формування у дітей п'яти-шести років мистецько-творчої компетентності. Означена система містить у собі педагогічні умови та методи впливу на образотворчу діяльність старших дошкільників. Так, педагогічними

умовами обґрунтовано наступні положення: поєднання різних видів мистецтв у художньо-естетичному вихованні дітей 5-6 років; укомплектування необхідними мистецькими засобами куточку образотворчості й споріднених з ним осередків; збагачення дитячого малювання нетрадиційними техніками зображення. Відповідно програму вдосконалення розуміли як штучно насичене мистецьке середовище, що відображає сучасні уявлення про суть мистецького досвіду дитини у віці 5-6 років. Мета програми полягає у підвищенні ефективності формування у п'яти - шестирічних дітей мистецько-творчої компетентності у естетичному вихованні як одного з напрямів освітнього процесу. При цьому програмою передбачена взаємодія з трьома категоріями учасників: з вихователями, батьками вихованців старшої групи та дітьми 5-6 років.

Всі педагогічні методи та форми, внесені до системи роботи з оптимізації процесу формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років, розподілені відповідно до педагогічних умов та зорієнтовані на досягнення поставленої мети. Зокрема передбачені групові консультації з батьками та вихователями, проведення з дітьми бесід на тематику мистецтва, вправлення у різних техніках, наповнення необхідними художніми матеріалами та засобами мистецького осередку. Перспективи дослідження полягають у емпіричній перевірці педагогічних умов на основі реалізації програми вдосконалення формування мистецько-творчої компетентності дітей 5-6 років в умовах ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Дошкільне виховання. 2021. (Спецвипуск). 37 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 278 с.
3. Бех І. Зайцева Л. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. Дошкільне виховання. 2013. № 1. С. 2-5.
4. Бех І.Д. Психологічний супровід особистісно-орієнтованого виховання. Початкова школа. 2003. № 3. С.1-6.
5. Біла І. М. Краса є істина, а істина – краса: особливості естетичного виховання у Японії. Обдарована дитина. 2007. № 3. С. 45 - 49.
6. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». 2-е вид. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
7. Богущ А. Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
8. Бондарчук Е. И., Бондарчук Л. И. Основы педагогики и психологии: Курс лекций. 2-е изд. Киев : МАУП, 2002. 168 с.
9. Велика українська енциклопедія. Тематичний словник гасел з напрямку «Філософські науки» (філософія, логіка, етика, естетика) / Укладачі: Арістова А. В., Шліхта І. В.; за загальною ред. проф. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2019. 256 с.
10. Воспитание детей дошкольного возраста/ Под ред. Проколиенко Л.Н. Киев : Рад. шк., 1990. 368 с.
11. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ, 2005. 128 с.
12. Галян І. А. Психодіагностика: підр. Київ : Академвидав, 2007. 463 с.
13. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ, 2020.
14. Дитячий садок-школа: актуальні проблеми наступності / Н. Лисенко, І. Шоробура, Л. Пісоцька та ін. Київ : Слово, 2014. 472 с.

15. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. 2-ге вид. доп. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
16. Загородня Л., Титаренко С. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного навчального закладу: навч. посібник. Суми : Університетська книга, 2010. 319 с.
17. Козак Л., Швидка І. Якість дошкільної освіти на сучасному етапі. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 3-4 (22-23). С. 198-208.
18. Комплексне дослідження стану системи дошкільної освіти України: аналітичний звіт. Київ, 2013.
19. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / НАПН України. Київ : ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с.
20. Крутій К. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: монографія. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2006. 172 с.
21. Крутій К. Реформування, модернізація і парадигми дошкільної освіти в Україні: теоретичні засади і погляд у майбутнє. URL: <http://ukrdeti.com/>
22. Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога / за ред. М. Савчина. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2014. 331 с.
23. Організаційно-педагогічні аспекти діяльності нових типів дошкільних закладів / укл. О. Лобас, Т. Лаврентьєва, А. Бурова. Київ : Віпол, 1997.
24. Оцінювання і відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект: наук.-метод. посібник / за ред. Л. Даниленко. Київ: Логос, 2001. 185 с.
25. Низковська О. Нормативні засади діяльності експериментальних дошкільних навчальних закладів. *Дитячий садок*. 2009. № 29-31 (509-511), серпень. С. 33-35.
26. Павелків Р., Цигипало О. Дитяча психологія. Київ : Академвидав, 2015. 432 с.
27. Джола Д. М. Щербо А. Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів. Київ, 1998. 390 с. 73

28. Дронова О. О. Види і жанри образотворчого мистецтва як джерело змісту образотворчої діяльності дошкільнят. Образотворче мистецтво з методикою викладання у дошкільньому навчальному закладі: підр. / За заг. ред. Г. В. Сухорукової. Київ : «Слово». с. 21-99.
29. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціальнопедагогічна проблема. Рідна школа. 2006. № 3. С. 24 - 26.
30. Кириченко М. А. Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти: навч. посіб. Київ : Вища школа, 2002. 190 с.
31. Коваль О. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки. Вид. 2-ге. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 138 с.
32. Комарова Т. С, Образотворча діяльність у дитячому садку: Програма та метод. реком. Харків : Ранок, 2007. 176 с.
33. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і розвиток особистості / За ред. Л. Н. Проколієнко. Київ : Вища школа, 1988. 608 с.
34. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посібн. Київ : Кондор, 2006. 200 с.
35. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Образотворча діяльність. Старший вік. Харків : Ранок, 2017. 208 с.
36. Кузин В. С. Психология Учебник / Под ред. Б. Ф. Ломова. М.: Высшая школа, 1982. 256 с.
37. Кузьменко Г. В. Теоретичні основи ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва. Поліхудожнє виховання учнів загальноосвітньої школи в процесі впровадження інтегрованих курсів: матер. Міжнарод. шк. метод. досвіду / Л. М. Масол, Л. В. Школяр та ін.; за заг. ред. А. М. Старєвої. Миколаїв : ОППО, 2012. С. 104 - 110.
38. Ликова І. О. Програма художнього виховання , навчання й розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Харків : Веста: Вид-во Ранок, 2007. 128 с.
39. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення: навч. посібн. Київ : ЕксОб, 2006. 304 с. 74
40. Малиніна І. О., Чен Н. В., Голубєв В. В. Образотворче мистецтво: навч. посібн. Харків : Скорпіон, 2003. 62 с.

41. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник. / За заг. ред. Г.В. Сухорукової. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 21-100.
42. Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва у дошкільному навчальному закладі: підр. /За заг. ред. Г. В. Сухорукової. Київ : Слово, 2008. 376 с.
43. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.
44. Пагута Т. І. Естетичне виховання як психолого-педагогічна проблема. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2011. № 5 (46). С. 105 - 116.
45. Пахальчук Н. Місточок до прекрасного. Дошкільне виховання. 2011. № 5. С. 21 - 22.
46. Педагогічний словник / За ред. М. Ярмаченко. Київ : Педагогічна думка, 2001. 514 с.
47. Педагогічна психологія: навч. посібн. / за ред. О. П. Щотки. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 251 с.
48. Пісоцька Л. М., Пісоцький О. П. Лекції з педагогіки дошкільної. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 209 с.
49. Пісоцька Л. М. Особливості формування художньої творчості дітей 4-5 років засобами малювання в умовах ЗДО. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. В. В. Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. № 2. С. 72 - 80.
50. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Знання про продуктивні види діяльності дошкільників у структурі професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки 75 (НДУ ім. Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім.М. Гоголя, 2016. №.3. С. 103 - 107.
51. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Лекції з психології дитячої творчості: навч. метод. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 247 с.

52. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.
53. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: навч. посіб. для студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 114 с.
54. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Дошкільне виховання. 2021. №2. С. 3- 8.
55. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити. Вихователь – методист дошкільного закладу. 2019.№1. С.15-18.
56. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: синтез підходів. Дошкільне виховання. 2019. №12. С. 3-8.
57. Половіна О. Мистецька освіта дошкільнят: свобода, творчість, інтеграція. Дошкільне виховання. 2019. № 5. С. 3
58. Половіна О. Педагогічний супровід образотворчої діяльності дітей: розширюємо можливості, збагачуємо досвід. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 9. С. 45 - 50.
59. Половіна О. Як побачити красу, або ознайомлюємо дітей зі світом мистецтва. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2021. № 4. С. 4 - 9.
60. Половіна О., Андропова Т. Артосвіта дошкільників – емоції +творчість. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2020. № 6. С. 40 - 50.
61. Поніманська Т.І, Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. Київ : Слово. 2004. 352с.
62. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Підр. 2-е вид. Київ : Академвидав, 2013. 464 с. 76
63. Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка: практикум: авч. посібн. Київ : Видавничий Дім: Слово, 2004. 352 с.
64. Психологічна енциклопедія / Упор. О. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
65. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. пос. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
66. Словник з естетики / О. П. Петрушенко. Львівт: Магнолія, 2009. 353 с.

67. Словник найбільш уживаних термінів з філософії, логіки, етики, естетики та релігієзнавства / В. І. Павлов, В. О. Лебедєв. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 162 с.
68. Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. Херсон : Видавництво «Стар», 2016. 52 с.
69. Співак Н. В. Уява. Загальна психологія: підручник / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. п.: Либідь, 2005. с. 204-218.
70. Сучасне заняття у дошкільному закладі / Під ред. Н. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2007. 496 с.
71. Творчий розвиток засобами мистецтва виховання: навч-метод. посібник / за ред. Н.Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2011. 280 с.
72. Терещенко О. Інтеграція мистецької діяльності. Дошкільне виховання. 2008. №8. С. 11 - 13.
73. Терещенко О. П. Розвиток творчості дошкільника в образотворчій діяльності: навч-метод. посібн. Київ : Світич, 2009. 112 с.
74. Титаренко Т. Малюнки – зображувальна форма дитячої гри. Основи гри. Основи психології: підручн. 6-с. вид. / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця, Київ : Либідь, 2006. с. 221-223
75. Туриніна О. Л. Психологія творчості: навч. посібн. Київ : МАУП, 2007. 160 с.
76. Чен Н. В. Художньо-естетичний розвиток старших дошкільників. Образотворча діяльність: посібн. Харків : Вид. група Основа, 2012. 95 с.
77. Шелестова Л. Навчаємо дитину бачити світ у картинах художників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2021. № 4. С. 10 - 14.
78. Шульга Л. Нетрадиційні техніки у малюванні зими. Дошкільне виховання. 2009. № 12. С. 16 - 17. 77
79. Шульга Л. Упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка». 2019. Т. 3. № 23. С. 183 -193.

80. Янцур Л. А. Види образотворчої діяльності та їх взаємозв'язок. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі / За заг. ред. Г. В. Сухорукової. с. 149-165.
81. Гавриш Н. Інтегровані заняття у дитячому садку. Київ, 2013. 128 с.
82. Кузьмінський А. І. Педагогіка. Київ : Знання.2007. 447 с.
83. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.
84. Савчук О. Формування навичок самостійності в музично-творчій діяльності. Обрії. 2009. № 2. С.28 - 33.
85. Шевчук А. Мистецька освіта дітей: традиції та інновації в оновленому БКДО. Дошкільне виховання. 2021. № 4. С. 20 - 23.